

הרה"ג ר' ירוחם גארעליק זצ"ל

הערות בפרק ארבעה אבות*

(א) ב"ק דף ה. רש"י ד"ה ומפגל. כהן ששחט קרבנו של ישראל חטאת לשום שלמים, דאין הקרבן עולה לחובה, עכ"ל. ודברי רש"י צ"ע, דמאתר שכתב דההיזק הוא מה שאינו עולה לחובה, למה נקט דוקא חטאת דמיפסלא לגמרי ע"י מחשבת שלא לשמה. והנראה בזה, דהנה לעיל (ד' ע"ב) גבי מנסך כ' רש"י, ומנסך את היין ליכא למימר שניסכו ביין נסך שזרק בו, דלא קמחסרי ולא מידי, דהא מזבין לי' בר מדמי יין נסך שבו, עכ"ד. ויש לדקדק, הא סוף סוף אינו יכול למוכרו אלא לעכו"ם, והוול בזה, ודומה לההיא דהמדמע, דחשיב היזק משום שא"י למוכרו כי אם לכהנים. וצ"ל דשאני דמוע, דעל ידי עירוב התרומה בחולין הוטל שם דימוע על החולין [ע"י תוס' בנדה (דף מז.) דחל שם תרומה על החולין להפטר מחלה], ולכן מיקרי היזק, מאחר שפעל שינוי בעצם החולין והוולו. משא"כ במנסך, שעל היין של היתר לא חל שום שם איסור, ואף שעל ידי שנתערבה בה יין אסור ואי אפשר להפרידן, חסר לו היכולת למכרו לישראל, זה לא חשיב מעשה היזק. ולפי"ז מישובין דברי רש"י הנ"ל במפגל, דנהי דבשאר קרבנות ששחט של"ש לא עלו לבעלים וצריך להביא אחרת לנדרו, מ"מ לא חשיב מעשה היזק, מכיון שהקרבן לא נפסל, ולא עשה היזק בעצם הקרבן. ורק בחטאת שפוסל הקרבן, ועל ידי זה מפסיד גם הבעלים, מקרי מעשה היזק, וכמושנת"ב.

(ב) דף ו. תוס' ד"ה היינו בור. בא"ד, אע"ג דבור אין הולך להזיק ואלו הולכים ומזיקין, יש לנו ללמד מבור, דעדף היזק דידהו שהולכים ומזיקין, מבור שאינו הולך ומזיק אלא מזיק במקומו, עכ"ל. ואכתי צ"ע, למה לא הוי אש, והלא סוף סוף הולך ומזיק מחמת כח אחר שמעורב בו, ועי' נחלת דוד מש"כ בזה. והנראה בביאור דברי התוס' עפ"י הסוגיא בסנהדרין (דף עז ע"ב) גבי זרק צרור בכותל, יעווי"ש, דמוכח דאי אזלא האבן למטה בלי כחו כלל, פטור מרציחה. והקשה שם בחי' הר"ן, למה לא יהא חייב מחמת אשו משום חציו (ועי' תוס' שם). ותי' ה"ר דוד שם בזה"ל, דאין חיוב נזקין אלא בכח ובפועל, לא במה שנעשה, ורוח מצויה פועלת היא, ורואין אותן כאילו היה בכח אדם ע"י שהיא מצויה. אבל הירידה למטה אין בה פועל כלל, אלא שמחמת כובדה היא יורדת. ואף אם הרגו בירידתו, לא נעשה זה בפועל, אלא כובד האבן הוא שהזיק מאליו, עכ"ל. המבואר מדבריו, דפירוש הולך ומזיק היינו כמו גבי שור, שהולך בכח, ולא רק מה שמזיק ע"י שזו ממקומו. ולכן, כובד האבן, אף שנופל מחמתו, לא חשיבא כח, אלא דבר דממילא. ונראה שזוהי

* גרשם ע"י תלמידיו שומעי לקחו.

כונת התוס' כאן. מיהו יש לדחות הראי' מדברי ה"ר דוד הנ"ל, דאולי כונתו רק לענין אשו משום חציו, דלד"ז בעינן כח, אבל אין מוכרח שזו היא סברא בעיקר שם אש בכלל, ודוק:

(ג) דף יא: בסוגיא דשומר שמסר לשומר. הרמב"ם כתב (בפ"א מהל' שכירות ה"ד), עבר השומר ומסר לשומר שני, אם יש עדים ששמרה השומר השני כדרך השומרין ונאנס, פטור השומר הראשון וכו'. ואם אין שם עדים, חייב השומר הראשון לשלם לבעלים וכו', שהרי יש לבעל החפץ לומר לו, אתה נאמן אצלי להשבע וזה אינו נאמן. לפיכך, אם היה דרך הבעלים להפקיד תמיד דבר זה אצל השומר השני, הרי זה השומר הראשון פטור מלשלם וכו', והוא שלא ימעט שמירתו. כיצד ימעט שמירתו, כגון שהיה מופקד אצלו בשכר, והפקידו אצל אותו השני בחנם וכו', הואיל ומיעט שמירתו פושע הוא ומשלם וכו'. ואם הביא השומר השני הראי' שיפטר בה שומר ראשון כדין שמירתו, ה"ז פטור, עכ"ל. והקשה המשנה למלך, הלא אם הביא עדים שנאנסה פטור, וא"כ תהני גם שבועתו של השני לפוטרו, מכיון דכל יומא גביה הוי מפקדי, ומהימן הוא בשבועתו, והרי השבועה כעדים, דידיעין מיהא שנאנסה דפטור גם הראשון. עי' שם, ובקצות (סי' רצ"א), ובחי' הגר"ח (להל' שכירות) מה שתירצו.

והנראה בזה, דלכאורה יש לפטור כל אונס בשומרים מתרי טעמי: חדא, משום לתא דהלכות שומרים, דש"ש ששמר מגניבה ואבידה כלתה שמירתו. ועוד, מדינא דאונס שבכל התורה כולה, דאונס רחמנא פטרי'. ברם מסתברא, דזה שחידשה תורה ששומר נאמן בשבועה, זהו מדינא דשומרים, דשומר חנם נאמן שנגנבה ונאבדה ומיפטר בכך, ושומר שכר נאמן שמתה ונפטר בכך. אבל לו יצוייר באופן שאי אפשר לפוטרו מדין שומרים, וקאתינן לפוטרו מדין אונס שבכל התורה כולה, בכה"ג נראה דלא יהא נאמן בשבועה. ולפי"ז הרי מבוארת היטב סברת הרמב"ם, דזה ודאי דהיכא שמסרו ש"ש לש"ח שלא שמרו כראוי, וכמוש"כ הרמב"ם, הואיל ומיעט שמירתו פושע הוא, אזי אף אם יארע אונס אח"כ, אי אפשר לפוטרו מדין שומרים. אך אם מתה, פטור מדין אונס שבכהת"כ. ובכך רק אם הביא השני ראי' בעדים פטור הראשון. אבל אינו נאמן בשבועה לפטור הראשון, דשבועה לא מהניא כי אם כדקאתינן לפוטרו מתורת שומרים, וכמושנת"ב.